СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ
ОЛЕКСІЯ ФЕДОРОВИЧА ЛИТОВЧЕНКА
ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

ЗАСНОВНИК НАУКОВОЇ ШКОЛИ З ГІДРОЛОГІЇ ҐРУНТІВ. НАДЗВИЧАЙНА ОСОБИСТІСТЬ

В історії науки відомі вчені, чия громадянська позиція, принципові судження ставали громадським феноменом, привертали до себе особливу увагу, виявлялися предметом численних обговорень і глибоких роздумів. До числа таких учених безперечно належить Олексій Федорович. І не лише за життя, але і зараз, коли його вже з нами немає. Він незримо є присутнім серед нас, нагадуючи про себе за найрізноманітніших обставин.

Він сміливо входив у гущу подій, вільно орієнтувався в життєвому просторі й тому був для всіх зрозумілий, йому довіряли і як відвертій, щирій людині, і як ученому.

З ім'ям О.Ф. Литовченка пов'язані оригінальні експериментальні розробки з вивчення елементів водного балансу гірських водозборів Заїлійського Алатау, нового агрогідрометеорологічного методу обчислення щоденних вологозапасів у ґрунті на кожен або будь-який день вегетації основних сільськогосподарських культур у Степу і Лісостепу України. Досягнення в цих напрямах науки не мають аналогів ані в Україні, ані у світі. Доктор географічних наук, професор, Заслужений працівник народної освіти України, голова навчально-методичної комісії науково-педагогічних працівників аграрних вищих навчальних закладів зі спеціальності "Гідромеліорація" О.Ф. Литовченко був засновником і керівником наукової школи з гідрології ґрунтів.

Відомо, що вчений живий доти, доки живуть його думки, ідеї, розроблені ним теорії та концепції. Створена Олексієм Федоровичем наукова школа проводить дослідження з розробки, вдосконалення і впровадження у виробництво методу розрахунку ґрунтових вологозапасів, обчислення режимів зрошення сільськогосподарських культур, прогнозування щоденних запасів ґрунтової вологи під посівами сільськогосподарських культур. Отже, його науковий доробок житиме ще довго, а ім'я Олексія Федоровича завжди об'єднуватиме навколо себе випускників наукової школи та факультету, якими керував професор О.Ф. Литовченко.

Олексія Федоровича вабила наука, притягувала до себе магічною силою, а надзвичайна людська цікавість якось манила, на́дила до нього учнів. Нестримна енергія Олексія Федоровича дозволила йому підготувати 11 кандидатів наук. Його талант учителя, наставника, ученого не викликає найменшого сумніву.

Професор О.Ф. Литовченко опублікував понад 160 наукових робіт, у тому числі чотири монографії, вісім підручників і навчальних посібників з інженерної гідрології. Разом зі своїми учнями розробив методику довгострокового прогнозу запасів ґрунтової вологи

і методику розрахунку щоденних запасів ґрунтової вологи, яка пройшла позитивні виробничі випробування Гідрометеослужбою України. О.Ф. Литовченко є автором оригінального методу розрахунку режимів зрошення сільськогосподарських культур, створив науково-дослідну лабораторію "Гідрологія та екологія ґрунтів".

Олексій Федорович Литовченко народився 29 листопада 1930 року в селі Комінтернівське Одеської області. Свою трудову діяльність він розпочав у буремні, голодні й холодні роки Великої Вітчизняної війни, коли разом із жінками і людьми похилого віку підтримував трудовий фронт і забезпечував продовольчу безпеку держави. 1949 року він вступив до Одеського державного університету на геолого-географічний факультет. До 1958 р. працював в Актюбінській області Казахстану на освоєнні цілинних та перелогових земель. О.Ф. Литовченко успішно очолював Алма-Атинську селестокову станцію Гідрометеослужби Казахської РСР. Безпосередньо наукову діяльність розпочав 1965 року старшим науковим співробітником Казахського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту. Уже тоді в діяльності Литовченка-вченого виявилась особливість, що стала визначальною у всій подальшій його діяльності – активний пошук нових цілей і розробка нетрадиційних методів дослідження. Працював старшим науковим співробітником і завідувачем відділу Казахського науково-дослідного інституту плодівництва і виноградарства та одночасно доцентом Казахського державного університету. Шість років завідував кафедрою гідрології суші цього ж навчального закладу.

Після повернення в Україну 1978 року обіймав посади доцента, потім професора кафедри гідрології і гідрогеології Українського інституту інженерів водного господарства (м. Рівне). 1988 року трудовий і життєвий шлях привів Олексія Федоровича до Дніпропетровського сільськогосподарського інституту, де він очолював кафедру сільськогосподарських гідротехнічних меліорацій і одночасно протягом 13 років плідно працював деканом гідромеліоративного факультету Дніпропетровського державного аграрного університету. Саме з ім'ям О.Ф. Литовченка пов'язано становлення і розвиток цього факультету. Олексій Федорович мав величезний заряд наукової допитливості і жаданням пізнання, до останніх днів він продовжував керувати роботою аспірантів і науково-дослідної лабораторії з гідрології та екології ґрунтів, надавав неоціненну допомогу своїм учням.

За великі заслуги перед наукою, плідну науково-педагогічну і успішну організаційну діяльність Олексій Федорович Литовченко удостоєний урядових нагород.

О.Ф. Литовченко володів універсальною науковою ерудицією. У своєму прагненні досягти результатів учений відрізнявся завзятістю, цілеспрямованістю, високою науковою сумлінністю і глибокою загальною культурою. Він був доброзичливою і надзвичайно чуйною людиною. Для всіх, кому пощастило працювати з Олексієм Федоровичем Литовченком, він назавжди залишиться зразком великої людяності, творчого, самовідданого служіння своїй справі.

Ректор Дніпропетровського державного аграрного університету, професор А.С. КОБЕЦЬ

НЕПЕРЕВЕРШЕНИЙ УЧИТЕЛЬ. ВИМОГЛИВИЙ КЕРІВНИК. ВІДВЕРТИЙ НАСТАВНИК

Важко вимовити, а ще складніше усвідомити, що поруч немає талановитого вчителя, вимогливого керівника, ученого глибокої наукової компетентності – Олексія Федоровича Литовченка.

Нам завжди не вистачатиме його доброзичливості, великого життєвого досвіду, високої освіченості, енциклопедичних знань.

Сьогодні припадає на думку багато чого з розповідей Олексія Федоровича. Як він у шість років самостійно хотів записатися до школи. А на пораду директора прийти за рік поцікавився: "Скажіть, а скільки це ночей треба проспати?". То ж, мабуть, і був один з його перших кроків назустріч безкрайньому світу знань і науки.

Не відбувалося й без хлопчачих пустощів: перетворив сарай на сховище боєприпасів; сусідську дівчину викликав на побачення пострілами з окупантської гвинтівки; неодноразово потрапляв під крихкий лід і його несло до водоскиду на очах у мами. Про завдані хвилювання найдорожчій людині жалкував усе своє життя.

Хлопець ріс, мужнів у роки воєнного лихоліття, не маючи навіть уявлення, що таке безтурботне дитинство. Батько і старший брат були на фронті, сестра навчалася в Одесі, а молодші за нього сестричка й братик знаходилися під безпосереднім наглядом Олексія, оскільки матуся, як він ласкаво вимовляв це слово, удень і вночі працювала. Хлопець усім серцем, глибинно відчував, яка ж важка селянська праця!

Повоєнні роки теж не були солодкими. Дванадцять студентів у кімнаті гуртожитку – не найкращі умови для навчання. Щоб заробити на їжу, одяг і книжки, розвантажував баржі в порту, відшукував іншу роботу. Тільки неймовірна сила духу допомагала впоратися цьому невисокому та й не атлетичної статури юнаку зі стокілограмовими мішками.

По закінченні інституту на довгі роки домівкою для Олексія Федоровича залишався Казахстан. Тут він познайомився зі своєю "однісінькою", "дражайшей голубушкой", – Зинаїдою Іванівною, яка за покликом душі приїхала освоювати цилінні землі. Шлюб зареєстрували в місцевій сільраді, без весільної атрибутики й помпезностей. Але це зовсім не завадило подружжю понад 55 років прожити разом у вірності, любові, повазі один до одного.

Ненароком ми бачили листи, телеграми, світлини зі словами глибокої вдячності Олексію Федоровичу за науку керувати, за вміння організувати колектив, реструктурувати процес так, щоб справа ладилася і всім комфортно почувалося. Звістки надходили від бувших підлеглих, які згодом звичайно отримували підвищення у посадах.

Доля неодноразово надсилала Олексію Федоровичу серйозні випробування: і незаконне звільнення з посади завідувача кафедри гідрології Казахського держуніверситету, і судові позови, і виключення з КПРС, і визнання недійсним диплома доктора наук тощо. Олексій Федорович стійко перетерпів усе, навіть відмовився від реабілітованого диплома доктора, і успішно захистив другу докторську дисертацію. Подолати таке під силу лише вольовій, надзвичайно впевненій у справі, якій присвятив життя, можна сказати, могутній людині. І Олексій Федорович гідно переміг!

Й досі в м. Рівно теплим, добрим словом згадують професора О.Ф. Литовченка, чесного, відвертого, з невгамовною любов'ю до праці, яку любив і волів багатьох їй навчити. "Ось за часів Литовченка кипіла робота! А що зараз?! Ні змісту, ні інтересу".

Ніби живлющий струмок з'явився на гідрофаці, коли тут розпочав свою діяльність

Олексій Федорович. Передусім була надзвичайно вимоглива оцінка професійних і особистих якостей спеціалістів; логічно, з великою користю для студентів і викладацького складу, дуже проникливо планується навчально-виховний процес, враховуються найдрібніші, з першого погляду незначні деталі, які згодом допомагають вирішувати проблемні питання. Саме в цей період О.Ф. Литовченко відкрив аспірантуру. І ми цьому свідки.

Ті, хто знали Олексія Федоровича, працювали з ним, товаришували, спілкувалися на науковій царині, слухали його виступи, що завжди були яскравими і не залишали байдужим слухача, – усі згадували професора Литовченка шанобливими, поважливими, добрими словами. Обговорювали його наукову творчість, що отримала широке визнання, насичене особливим емоційним світлом спілкування з численними учнями, його посмішку, доброту, непередавані жарти і жести, діалоги із співрозмовниками – прояви симпатії, прихильності, настрою. Не забували й пригадати незмінну його увагу до прохань допомогти – порадою, консультацією, ідеями, досвідом.

Ми всі будемо неодноразово звертатися до його численних видань, згадувати дорогоцінні поради, за браком часу нетривалі, але змістовні за суттю бесіди, і завжди жалкувати, що багато чого не дослухали, не зробили так, як пропонував Олексій Федорович, коли був поруч.

А.В. ТКАЧУК, Л.М. РУДАКОВ, В.В. КОВАЛЕНКО,
О.І. ГАЛІК, В.І. ДОЦЕНКО, кандидати
сільськогосподарських наук, доценти;
В.Ю. ЗАПОРОЖЧЕНКО, Ю.М. КУЗІНА, викладачі

ВСЕБІЧНО ОБІЗНАНА, ВІДПОВІДАЛЬНА, ДОБРОПОРЯДНА ЛЮДИНА

Журба завжди супроводжуватиме наші думки про Олексія Федоровича Литовченка: чи то беремо в руки один з його навчальних посібників, чи то зустрічаємо пóсилку на останню його монографію, або просто згадуємо як щиру, надзвичайно відверту, сміливу в думках і судженнях людину.

За його зовнішньою холодністю приховувалася величезна душевна глибина, а очі показували безкраїсть проблем, якими доводилося опікуватися професору.

Він створив дієздатний, талановитий колектив на гідромеліоративному факультеті, турбувався про одержання житла аспірантами, бо вважав, що спочатку потрібно створити умови для роботи, а потім очікувати від неї максимальної віддачі. А хтось з його учнів не може узагальнити результати останнього досліду. Інший кострубато, недоладно виклав методику досліджень, хтось не може оформити висновки, а у когось, в запалі зробити швидше, загублена однаковість стилю тексту. І науковий керівник усе це помічав, підказував, але вимагав осмислено працювати з текстом, приведення його у відповідність із прийнятими нормами.

"Дітвора" (так тепло, по-батьківськи називав своїх учнів Олексій Федорович) прислухалася до зауважень талановитого вчителя, бо довіряла йому всуціль. Та хіба можна не погодитися з тезою професора: "Знання матеріалу гарантують логічність, послідовність і доказовість викладу його"?!

О.Ф. Литовченко понад двадцять років плідно працював в редколегіях наукових видань агроуніверситету. Він ніколи не був байдужим до вживаного слова, прискіпливо ставився до аналізу, оцінки і виправлення мовностилістичної структури тексту. Неодноразово підкреслював, що наукові й навчальні видання – це різні види літератури. І якщо в основу текстового матеріалу наукового видання покладено результати теоретичних або експериментальних досліджень автора, то навчальна література створюється за відповідною формою і покликана допомогти широкому загалу в оволодінні конкретним навчальним предметом.

Олексій Федорович довіряв мені як редактору. І від того було доволі приємно, що змогла розрадити його сумнів, адже перші наші зустрічі на царині редагування були багатими на дискусії. А згодом почула: "Ви мене вразили своїми толерантними і водночас винятково професійними зауваженнями і порадами".

Під час роботи над матеріалом Олексій Федорович відчував велику відповідальність перед прийдешніми поколіннями, бо вважав, що наукові видання на багато десятиліть стають вагомим і неспростовним документом епохи.

Не стало нашого доброго друга, порядної, всебічно обізнаної людини, яка повсякчас займала активну життєву позицію, була вимогливою, передусім до себе, вела по стежинах духовного збагачення студентської молоді, усього колективу.

Ми низько схиляємо голову перед світлою пам'яттю Олексія Федоровича.

М.П. ГОНЧАРЕНКО, завідуюча редакційно-видавничого відділу

197 197